

Limosa limosa

Rödspov

Fåglar

NE

NA

LC

DD

NT

VU

EN

CR

RE

Akut hotad (CR)
C1

Klass: Aves (fåglar), **Ordning:** Charadriiformes (vadarfåglar), **Familj:** Scolopacidae (snäppor), **Släkte:** *Limosa*, **Art:** *Limosa limosa* - rödspov (Linnaeus, 1758) **Synonymer:** *Scolopax Limosa* Linnaeus, 1758

Kännetecken

Rödspoven är en stor vadare med långa svarta ben och en lång rak eller svagt uppåtböjd näbb. I häckningsdräkt är de gamla fåglarna kraftigt rödorange på hals och huvud. Hannarna är mera utfärgade än honorna. Utanför häckningssäsongen är fågeln mera kontrastlöst tecknad i brunt och grått. Fåglar som endast ses stående kan då vara svåra att skilja från den närbesläktade myrspoven *Limosa lapponica*. Artens mest utmärkande kännetecken är breda vita vingband som tydligt kontrasterar mot den svarta vingbakkanten samt en rent vit övergump och stjärtbas i kombination med svart stjärtbakkant.

Utbredning och status

Rödspoven förekommer glest men vida spritt över stora delar av Eurasien. Underarten *L. l. limosa* häckar i västra Ryssland och kontinentala Europa norrut till sydligaste Norge. På Island, i Skottland och i norra Norge häckar underarten *L. l. islandica*. I östra Sibirien finns ytterligare en underart, *L. l. melanuroides*. Nominatrasen är känd som häckfågel i Sverige sedan tidigt 1800-tal. De första häckningarna konstaterades på Gotland 1835 och på Öland 1856 och på dessa öar förefaller rödspoven under en kortare period därefter ha varit mycket allmän. Mot slutet av 1800-talet minskade beståndet kraftigt och arten försvann helt från Gotland. Därmed återstod endast ett litet bestånd på Öland. År 1922 konstaterades en häckning i Skåne och 1933 återkom arten till Gotland, samma år som beståndet på Öland nådde ett absolut minimum. Under 1950- och 1960-talet skedde en påtaglig ökning och bestånd etablerades på Västkusten, i Östergötland och Västergötland. Mer tillfälliga häckningar konstaterades därefter även i Närke, Västmanland, Uppland, Gästrikland, Hälsingland och Västerbotten. Beståndet beräknades i början av 1960-talet ha uppgått till 150–175 par. År 1980 uppskattades det ha ökat till 350–375 par och på denna nivå befann det sig även i början av 1990-talet (50–60 par i Skåne, ca 240 par på Öland och ca 50 par på Gotland). Sedan dess har arten minskat kraftigt, närmare 75 %, även om förekomstområdena i stora drag är desamma som tidigare, nämligen nordöstra Skåne, Öland och Gotland. Inventeringar från år 2009 tyder på att antalet rödspovar numera inte överstiger 90 par (Skåne 25 par - samtliga vid Kristianstads vattenrike, Öland 33 par, Gotland maximalt 25 par, Getterön i Halland 2 par och Svartåmyningen i Östergötland 2 par). Europapopulationen av *L. l. limosa* är beräknad till 99 000–140 000 par, varav 45 000–50 000 par i Holland. Arten har under den senaste tioårsperioden minskat kraftigt i så gott som hela Europa, t.ex. i Holland, Tyskland, Danmark, Polen, Lettland, Estland och Ryssland. Underarten *L. l. islandica* är däremot stadd i expansion. Beräkningar antyder en stadig populationsökning sedan mitten av 1980-talet och beståndet kan i dagsläget skattas till 15 000–25 000 par. Ökningen speglas i ett ökat uppträdande av denna underart i Sverige under senare år, framför allt under 2005 då arten observerades i aldrig förr sedda antal såväl under våren som under hösten.

Rödspoven häckar i strandängsmiljö på fuktiga gräs- eller starrängar. Arten är beroende av stora sammanhängande öppna områden utan träd eller buskar. I Kristianstads Vattenrike finns arten endast i delar med mer än 50 ha sammanhängande öppen strandäng. Områden som regelbundet hyser flera par häckande rödspov är ytterligare några 10-tal ha större. Strandängsinventeringarna på Öland i slutet av 1980-talet visade att arten helt saknas på strandängar smalare än 100 m. De häckande paren undvek dessutom de allra mest havsnära markerna och huvuddelen av det häckande beståndet fanns mer än 300 m in från stranden. Studier runt Hammarsjön i Skåne visar att arten har de högsta revirtätheterna på slåtterängar som efterbetas. Arten förekommer ofta i områden som ligger i anslutning till den blåa bården vid sjöstränder eller i områden med mosaikartad förekomst av öppna vattensamlingar som flommar eller alvarvåtar. Även om bona ligger uppe på strandängarna nyttjas den blå bården intensivt av de gamla fåglarna i samband med födosöket. I nordöstra Skåne har man noterat att fåglarna överger häckningsplatserna på strandängen under år med ovanligt högt vårvattenstånd. Under år med högt vattenstånd i samband med äggläggningen har häckningar konstaterats på såväl åkrar som betesvallar ovanför högsta strandlinjen. En motsvarande expansion ut i sekundära habitat har konstaterats i områden med täta bestånd. Från Holland finns uppgifter om häckningar på ljunghedar och på Island har det skett en expansion från kustnära strandängar ut i områden med dvärgbjörksdominerad hed. Under födosöket utnyttjar de vuxna fåglarna mjuka dy- och gyttjebottnar, fuktiga och torra betesmarker och ibland även nyplöjda åkrar. Födan är främst animalisk och består av bl.a. dagmaskar, skalbaggar, sländlarver, gräshoppor, små kräftdjur och grodyngel. Ungarna tar huvudsakligen spindlar och insekter – bl.a. vivel- och växtstekellarver – som de plockar på vegetationen eller på marken. Finns naturliga slåtterängar, utnyttjas dessa förhållandevis glesväxande gräsmarker i första hand. Boet placeras i 5–10 cm hög vegetation, ofta så att de ruvande fåglarna har god uppsikt över omgivningarna. De 4 (3–5) äggen läggs normalt med början i mitten av april och fram till början av maj. Omläggning kan ske in i början av juni. Kläckning sker efter 22–24 dagar, d.v.s. från andra halvan av maj och framåt. Viktiga predatorer är kråka, korp, trutar, brun kärrhök, småvessla, hermelin, mink och räv. Sydflyttningen sker tidigt, för det mesta redan under juli, och antalet observationer av svenska rödspovar senare än i augusti är mycket litet. Huvuddelen av de svenska rödspovarna övervintrar i det inre av Västafrika, framförallt i Senegal och Guinea-Bissau. Återkommer i mitten av mars–början av april.

Hot

I ett europeiskt perspektiv bedöms minskad tillgång på lämpliga häckningsmiljöer vara det största hotet mot rödspoven. Arten är beroende av tillgång på stora öppna och fuktiga områden, helst ögödslade marker där födotillgången generellt sett är bättre än på gödslade marker. Kravet på stora sammanhängande områden gör att arten missgynnas av igenväxning, t.ex. som en följd av avtagande eller upphörande bete eller slåtter. Under födosöket utnyttjar rödspoven områden med ytligt grundvatten och den missgynnas därför av invallning, dränering och utökad dikning. Ett allt för högt betetryck kan vara mycket skadligt - vid tätheter på 3 djur per hektar har den dagliga risken för trampskador beräknats till 40 % per bo. Vissa bestånd har mycket låg häckningsframgång till följd av ett högt predationstryck. Förekomsten av träd, högre buskar och andra höga föremål, som t.ex. kraftledningsstolpar, på eller i närheten av häckningsmiljöerna bidrar till ett ökat predationstryck och bidrar dessutom till att fåglarna i mindre utsträckning utnyttjar dessa marker för sitt boplatssval. Jakten är omfattande. År 2002 beräknas cirka 20 000 rödspovar ha skjutits i Frankrike (det enda EU-land där jakt på rödspov fortfarande är tillåtet). Detta motsvarar cirka 10 % av det totala beståndet av nominatrasen, vilket omräknat innebär att cirka 50 % av den totala ungfågeldödligheten orsakas av jakt. Den sentida storskaliga minskningen över hela Västeuropa antyder att även förhållandena längs sträckrutterna, eller på övervintringsområdena, kan ha försämrats. På rastplatserna i Portugal, där runt 55000 individer rastar under vårflyttningen, är arten mycket starkt knuten till områden med risodlingar. Små förändringar i odlingsteknik och omfattning i dessa områden kan därför orsaka stora förändringar i rödspovens uppträdande. Mycket litet är känt om förhållandena på övervintringsområdena, även om det finns uppgifter som tyder på att jakttrycket kan vara högt. Uppgifter från Västafrika tyder på att de är mycket vaksamma och snabbt tar till vingarna vid störningar (ett resultat av jakt?). Ökade störningar längs flyttningslederna kan dessutom leda till ökad stress under flyttningen.

Åtgärder

Att sköta och restaurera tänkbara häckningsmiljöer är den enskilt viktigaste åtgärden. I stora drag innebär detta att man ska sträva efter att få god hävd på viktiga strandängsmiljöer. Exakt hur stora ytor av sammanhängande öppna marker som krävs är okänt, men förmodligen ska man upp en bra bit över 50 ha för att området skall få riktig attraktionskraft. Restaurering av tidigare häckningslokaler kräver total avverkning av träd och buskar, bränning av förna (eventuellt i kombination med maskinell vegetationsbearbetning), återupptaget eller intensifierat kreatursbete eller slätter. Efterbete är gynnsamt eftersom det innebär minskad ansamling av förna och därigenom en mera attraktiv miljö efterföljande vår. På häckningslokaler för rödspov bör det inte ske något bete före början av juni för att undvika att bon eller ägg trampas sönder. Man bör vid senarelagd betesstart i inlandssmiljöer uppmärksamma risken för att vasstarr- och tuvtätelvegetation hinner komma så långt i vegetationsutvecklingen att de helt ratas av kreaturen. I riktigt täta bestånd är slätter, gärna med efterbete, att föredra, särskilt som man därmed undviker förstörelse av bon genom kreaturstramp. Åtgärder för att återställa de hydrologiska förhållandena och skapa en högre grundvattenyta är i många fall nödvändiga. I vissa fall kan det innebära att man lägger igen befintliga diken, i andra fall kan det t.o.m. handla om att återställa gamla system för ängavattning (översilning). Kraftig vegetationsbekämpning för att skapa grunda vattenområden och sjökontakt i form av en blå bård är viktigt. På alvarmark kan röjning av vegetationen i och kring våtar fylla samma syfte. På Öland och Gotland bör sådana åtgärder genomföras med stor försiktighet då man riskerar att slå ut det häckande beståndet av ängshök. Förvaltningen i EU:s medlemsländer bör följa de rekommendationer som presenteras i det europeiska åtgärdsprogrammet.

Övrigt

Utländska namn - NO: Svarthalespove, DK: Stor kobbersneppe, FI: Mustapyrstö-kuiri, GB: Black-tailed Godwit. Rödsponen förtecknad i Bernkonventionen bilaga III (skyddade djurarter), Bonnkonventionen bilaga II (flyttande arter) samt AEWA (African-Euroasian Waterbird Agreement). Rödsponen är fredad enligt jaktförordningen (1987:905).

Naturvård

Konventioner: Bernkonventionens bilaga III, Bonnkonventionens bilaga II, AEWA, Typisk art i 1630 Strandängar vid Östersjön (Boreal region (BOR) och Kontinental region (CON)), Typisk art i 1310 Glasörtstränder (Boreal region (BOR) och Kontinental region (CON))

Fridlysning: Fridlyst enl. 4 § Artskyddsförordningen. Räknas även som vilt, vilket betyder att den är fredad men kan vara jaktbar enligt jaktförordningen eller jaktlagen.

Åtgärdsprogram: Fastställt

Rödlistning i andra länder

Global rödlistning: NT (2015)

Litteratur

Alexandersson, H., Ekstam, U. & Forshed, N. 1986. *Stränder vid fågelsjöar. Om fuktängar, mader och vassar i odlingslandskapet*. Stockholm.

Alexandersson, H. & Eriksson, M.O.G. 1988. Hävdade mader och fuktängar som fågelmiljö. I: Andersson, S. (red.). *Fåglar i jordbrukslandskapet*. Vår Fågelvärld, suppl. No 12: 21–34.

Asbirk, S. & Pitter, E. (red.) 2005. *Handlingsplan för truede engfugle*. Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen.

Batten, L.A., Bibby, C.J., Clement, P., Elliott, G.D. & Porter, R.F. (red.) 1990. *Red Data Birds in Britain*. T & A D Poyser, London.

Beintema, A.J. 1991. *Breeding ecology of meadow birds (Charadriiformes); implications for conservation and management*. Ph. D. thesis Rijksuniversiteit Groningen.

Beintema, A.J. & Drost, N. 1986. Migration of the Black-tailed Godwit. *Gerfaut* 76: 37–62.

BirdLife International 2004. *Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status*. Cambridge, UK: BirdLife International. (BirdLife Conservation Series No. 12).

Cronert, H. 1992. Slätter, bete eller slätter med efterbete – vilket gynnar vadarna bäst? Konferensrapport, WWF:s våtmarkskonferens 1992.

- Cronert, H., Hansson, L.-A. & Vamborg, P. 1980. *De akvatiska evertebraternas betydelse som födoresurs för vadarna på en sydsvensk betad fuktäng*. Projektarbete (10p), Biologiska Institutionen, Lunds Universitet.
- Cronert, H. & Lindblad, T. 1994. Hovby ängar 1993 – häckande strandängsfåglar och markhävd. Meddelande nr 10 från Nedre Helgeåns Fågelstation. *Anser* 33: 183–200.
- Cronert, H. & Lindblad, T. 1998. Häckande simänder och vadare på strandängarna i Kristianstads Vattenrike. Resultat från en inventering 1997. *Anser* 37: 89–102.
- Cronert, H. & Lindblad, T. 2004. Strandängsinventering längs nedre Helgeån i Kristianstads Vattenrike våren 2003. Meddelande nr 32 från Nedre Helgeåns Fågelstation. *Anser* 43: 65–78.
- Flodin, L.-Å. & Norén, L.-G. 1981. Något om häckfågelsammansättningen inom Getteröns fågelreservat 1978–80. Medd. nr 16 från Getteröns fågelstation 1980 s. 15–25.
- Fox, T. et al. 2007. *Management plan for Black-tailed Godwit (Limosa limosa) 2007-2009*. Directive 79/409/EEC on the conservation of wild birds.
- Fritz, Ö. & Waldenström, A. 1988. Stora Alvarets häckfågelfauna 1982. *Calidris* 17: 189–211.
- Grem, I., Meltofte, H. & Rasmussen, M.L. 1990. *Fuglene i Tøndermarsken*. Miljøministeriet. Skov- og naturstyrelsen.
- Gunnarsson, T.G., Gill, J.A., Petersen, A., Appleton, G.F. & Sutherland, W.J. 2005. A double buffer effect in a migratory shorebird population. *Journal of Animal Ecology* 74: 965–971.
- Gunnarsson, T.G., Gill, J.A., Potts, P.M., Atkinson, P.W., Croger, R.E., Gélinaud, G., Gardarsson, A. & Sutherland, W. 2005. Estimating population size in Black-tailed Godwits *Limosa limosa islandica* by colour-marking. *Bird Study* 52(2): 153–158.
- Gustavsson, H.-E. 1978. *Rödspoven på Getterön och i övriga Halland*. Medd. nr 13 från Getteröns fågelstation 1977, s. 9–16.
- Hagemeijer, E.J.M. & Blair, M.J. (red.). 1997. *The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their distribution and Abundance*. T & A D Poyser, London.
- Hansen, M. 1985. Bestanden av Stor Kobbersneppe *Limosa limosa*, Almindelig Ryle *Calidris alpina*, Brushane *Philomachus pugnax* og Klyde *Recurvirostra avosetta* i Danmark i 1980. *Dansk Orn. Foren. Tidsskr.* 79: 11–18.
- Haverschmidt, F. 1963. *The black-tailed godwit*. Leiden.
- Högström, S. 1975. Rödspoven på Gotland 1960–1975. *Bläcku* 1: 28.
- Johansson, T. 2001. Habitat selection, nest predation and conservation biology in a Black-tailed Godwit (*Limosa limosa*) population. Ph.D. thesis Uppsala University.
- Johansson, T., Hedgren, S., Kolehmainen, T. & Tydén, L. 2002. *Återinventering 2001 av häckande fåglar på gotländska strandängar*. Länsstyrelsen i Gotlands län.
- Jonas, R. 1979. Brutbiologische Untersuchungen an einer Population der Uferschnepfe *Limosa limosa*. *Vogelwelt* 100: 125–136.
- de Jong, H. 1977. Experiences with the man-made meadow bird reserve Kievitslanden in Flevoland (The Netherlands). *Biol. Conserv.* 12: 13–31.
- Kirchner, K. 1969. *Die Uferschnepfe*. Die neue Brehm-Bücherei 413. Wittenberg.
- Kleijn, D; Schekkerman, H; Dimmers, WJ, et al. 2010. Adverse effects of agricultural intensification and climate change on breeding habitat quality of Black-tailed Godwits *Limosa l. limosa* in the Netherlands. *IBIS* 152(3): 475-486.
- Lind, H. 1961. Studies on the behaviour of the Black-tailed Godwit (*Limosa limosa*). Köpenhamn.
- Lindblad, T. 1988. Projekt rödspov. Presentation och redovisning av 1987 års arbete. *Spoven* 1988(1): 3–9.
- Lindblad, T. 1990. Projekt rödspov 1989. *Spoven* 1990(2): 53–55.
- Lindblad, T. 1991. Några strandängsarters beståndsutveckling på Håslövs ängar 1986–1990. *Anser* 30: 259–274.
- Lindblad, T. 1994. Rödspov, *Limosa limosa*. I: Ekberg, B. & Nilsson, L. (red.) *Skånes Fåglar*. Signum, Lund.
- Lourenco, PM; Kentie, R; Schroeder, J, et al. 2010. Phenology, stopover dynamics and population size of migrating Black-tailed Godwits *Limosa limosa limosa* in Portuguese rice plantations. *Ardea* 98(1): 35-42.
- Meltofte, H. 1987. Vadefugle på Tipperne 1928–82. *Dansk Orn. Foren. Tidsskr.* 81: 1–108.
- Möller, H.S. 1975. Danish salt marsh communities of breeding birds in relation to different types of management. *Ornis Scand.* 6: 125–134.
- Ottosson, U., Johansson, K. & Pettersson, J. 1989. Häckfågelbestånden av and- och måsfåglar samt vadare på Ölands strandängar. *Calidris* 18: 47–97.
- Ottvall, R. 2005. Boöverlevnaden hos strandängshäckande vadare: den relativa betydelsen av predation och trampskador av betesdjur. *Ornis Svecica* 15: 89–96.
- Pettersson, J. 2001. *Fåglar på Ölands sjömarker 1988-1998*. Medd. 2001:12, Länsstyrelsen i Kalmar län.
- Roos, G. 1965. Bidrag till kännedom om rödspovens förekomst på Öland. *Fauna och Flora* 60: 181–187.
- Schönbeck, E. 1968. *Kristianstadstraktens rödspovbestånd*. Medd. SkOF 7: 52–53.
- Svensson, S., Svensson, M. & Tjernberg, M. 1999. *Svensk fågelatlas*. Vår fågelvärld, supplement 31, Stockholm.
- Thissen, J. 1989. *Food of chicks of inland breeding waders in the Netherlands*. Abstracts of papers and posters. 9th international waterfowl feeding ecology Symposium, Ribe, Denmark sept. 1989.

- Tholin, C. 1982. Rödspovens *Limosa limosa* förekomst på Öland under häckningstid. *Calidris* 11: 231–256.
- Thorup, O. 1990. *Tipperne. Ynglefuglerapport 1989*. Miljöministeriet. Skov- og Naturstyrelsen.
- Tucker, G.M., & Heath, M.F. 1994. *Birds in Europe: their conservation status*. Cambridge, U.K.: BirdLife International (BirdLife Conservation Series no. 3).
- de Vries, R. 1990. Brutvogelbestände an der deutschen Nordseeküste im Jahre 1988 – Dritte Erfassung durch die Arbeitsgemeinschaft "Seevogelschutz". *Seevögel* 11: 21–26.
- Ålind, P. 1997. Vart har Stora Alvarets vadare tagit vägen? *Calidris* 3/4: 81–105.

Författare

Torsten Larsson 1977. Rev. Thomas Lindblad 1994, Tomas Johansson 2002, Hans Cronert & Mikael Svensson 2006, Martin Tjernberg 2010.